

Одержано 14.03.2020

В контексте анализа социального здоровья общества представлены статистические материалы о состоянии преступности в Харьковской области в 2019 г. Внимание акцентировано на вопросах преступности детей и деятельности полиции по охране прав детей и несовершеннолетних.

Ключевые слова: ювенальная превенция, уровень преступности, потерпевшие, несовершеннолетние, насилие.

УДК 316.624+343.97

Михайло Ігоревич ФІАЛКА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5599-3335>

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА ЯК ОСНОВА ФОНОВИХ ДЛЯ ЗЛОЧИННОСТІ ЯВИЩ

В межах тез доповіді акцентується увага на встановленні зв'язку між девіантною поведінкою та фоновими для злочинності явищами. Наголошується на тому, що така форма поведінки особистості є основою виникнення та існування фонових для злочинності явищ (алкоголізм, наркотизм, проституція, жебрацтво, домашнє насильство тощо).

Ключові слова: девіантологія, девіантна поведінка, фоніві для злочинності явища.

Поведінка особи дуже часто виступає підґрунтям тих чи інших явищ, що притаманні суспільству. Зрозуміло, що така ситуація не носить обов'язковий характер. В переважній більшості мова йде про суб'єктивний вплив особистості на такі явища. Досліджуючи проблему фонових для злочинності явищ, ми завжди задаємося питанням – яке місце та роль особистості в процесі виникнення, існування та розвитку такого явища. Нагадаємо те, що під фоновими явищами розуміють сукупність аморальних проявів, що суперечать загальноприйнятим нормам поведінки, і органічно взаємопов'язані зі злочинністю, оскільки детермінують одне одного і тягнуть за собою соціальну деградацію особи, а зрештою – і всього суспільства [1, с. 733].

Виходячи з викладеного вище, ми бачимо що фонові явища в будь-якому випадку це певні аморальні прояви, що суперечать загальноприйнятим нормам поведінки. Іншими словами, мова йде про те, що фонові явища обов'язково пов'язані з поведінкою особи, яка в свою чергу (тобто поведінка) відхиляється від прийнятих стандартів в суспільстві і, як ми вже наголосили, суперечить їм.

В науковому просторі поведінка, що відхиляється від загальноприйнятих норм отримала назву «девіантна поведінка». Крім того, не зважаючи на той момент, що дуже часто в науковому просторі ми зустрічаємо такі поняття як «делінквентна поведінка», «аномальна поведінка», «адиктивна поведінка», «дезадаптивна поведінка», «асоціальна поведінка», «неадекватна поведінка», «деструктивна поведінка», «акцентуйована поведінка», «агресивна поведінка» та «конфліктна поведінка» [2, с. 11], щодо розуміння девіантної поведінки, то в цій ситуації, в певній мірі, сформувалось стале розуміння цього явища.

Визначаючи зміст поняття девіантної поведінки, М. В. Кікалішвілі наголошує на тому, що це стійка поведінка особистості, яка відхиляється від найбільш важливих соціальних норм, що заподіює реальну шкоду суспільству або самій особистості, а також супроводжується її соціальною дезадаптацією [3, с. 120].

Як наголошує Я. І. Гілінській, девіантна або така, що відхиляється (від лат. *deviatio* – відхилення) поведінка яка завжди пов'язана з будь-яким невідповідністю людських вчинків, дій, видів діяльності поширеним в суспільстві або його групах цінностям, правилам (нормам) і стереотипам поведінки, очікуванням, установкам. При цьому, це може бути не тільки порушення формальних (правових) або неформальних (мораль, звичаї, традиції, мода) норм, а й «девіантний» спосіб життя, «девіантний» стиль поведінки, що є невідповідним до прийнятих в даному суспільстві, середовищі, групі [4, с. 6].

Девіантною поведінкою цікавляться різні галузі наукових знань. Серед них мовляво виділити біологію, соціологію, психологію та кримінологію. Але сучасний науковий простір вмістив в собі певне наукове вчення яке отримало назву – девіантологія. Той же Я. І. Гілінській під девіантологією розуміє науку, яка вивчає соціальні девіації (девіантність) та реакцію суспільства на них (соціальний контроль) [4, с. 12]. При цьому, соціальна девіація має як позитивний характер так і негативний. До позитивної девіації як правило відносять самопожертву і героїзм; загострене почуття жалості; геніальність; розумові здібності і талант тощо. На протигагу

позитивній девіації виступають такі відхилення в поведінці особи як злочинні прояви, алкоголізм, наркоманія, проституція, азартні ігри, екстремізм, вандалізм, відхилення сексуального характеру, суїцидальність особи тощо.

Намагаючись проаналізувати фонові для злочинності явища, надати прогноз їх існування в суспільстві та сформулювати підходи превентивного характеру кримінологічна наука, як галузь знань, що досліджує ці проблеми, повинна враховувати ряд характерних моментів: фонові для злочинності явища є результатом поведінки як окремих осіб так і цілих груп соціуму; дана поведінка не співпадає з існуючими в суспільстві правилами як формального так і неформального характеру; фонові для злочинності явища носять криміногенне забарвлення і виступають як фактори в процесі детермінації злочинності.

Свого часу, досліджуючи питання співвідношення та взаємозалежності таких термінів як фонові явища та детермінанти злочинності, ми наголошували на тому, що фонові явища для злочинності виступають як певні форми девіантної поведінки особи [5, с. 103].

На чому базується це твердження. В першу чергу мова йде про те, що будь-яке фонове явище (до речі без виключень) є проявом поведінки яка відхиляється від встановлених та прийнятих в суспільстві правил. Ні в кого не викликає сумнівів відповідь на просте запитання: надмірне вживання алкогольних напоїв, вживання наркотичних речовин (і будь-яких інших речовин та засобів схожого з ними характеру), надання статевих послуг іншим особам, реалізація окремих видів домашнього насильства, бродяжництво повинні нами розглядатись як відхилення від загальноприйнятої в сучасному українському суспільстві поведінки чи як норма. Зрозуміло, що такі форми поведінки особи визначаються нашим суспільством як певні відхилення. Іншими словами – фонові для злочинності явища пов'язані з девіантною поведінкою.

Підводячи підсумок викладеному вище, необхідно наголосити на тому, що девіантна поведінка особистості є основою виникнення та існування фонових для злочинності явищ, а саме: алкоголізму, наркотизму, проституції, жебрацтва, домашнього насильства тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Харченко В. Фонові явища злочинності // Українська кримінологічна енциклопедія / за заг. ред. В. В. Чернея, В. В. Сокурєнко ; упоряд. О. М. Джу́жа, О. М. Литвинов ; Харків. нац. ун-т внутр. справ, Нац. акад. внутр. справ, Кримінологічна асоціація України. Харків : Золота миля ; Київ, 2017. 804 с.

2. Клейберг Ю. А. Психология девиантного поведения : учеб. пособие. М. : Сфера, 2001. 160 с.

3. Кікалішвілі М. В. Девиантна поведінка: поняття та ознаки. *Вісник Академії адвокатури України*. 2011. № 3 (22). С. 109–122.

4. Гишинский Я. Девиантология: социология преступности, наркотизма, проституции, самоубийств и других «отклонений». СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. 518 с. URL: <http://library.khpg.org/files/docs/1361798872.pdf> (дата звернення: 07.02.2020).

5. Фіалка М. І. Фонові явища та детермінанти злочинності: співвідношення та взаємозалежність термінів // Фонові для злочинності явища: запобігання та протидія : зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 27 квіт. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінолог. асоціація України. Харків, 2018. С. 103–104.

Одержано 20.02.2020

В рамках тезисов акцентируется внимание на установлении связи между девиантным поведением и фоновыми для преступности явлениями. Подчеркивается, что такая форма поведения личности является основой возникновения и существования фоновых для преступности явлений (алкоголизм, наркотизм, проституция, бродяжничество, домашнее насилие и т.д.).

Ключевые слова: девиантология, девиантное поведение, фоновые для преступности явления.